

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

UTJECAJ PRIČA NA ODGOJ DJECE

Diplomski rad

Manuela Babić

Mentor: Doc. dr. sc. Ana Barbarić

Zagreb, 2014.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ODGOJ ZA KNJIGU I ODGOJ S POMOĆU KNJIGE	2
3. O PRIČAMA	6
3.1. <i>Vrste priča</i>	6
3.2. <i>Izbor sadržaja</i>	7
3.3. <i>Interpretiranje priče</i>	8
3.4. <i>Priče i odgojne poruke</i>	10
4. KNJIŽNIČAR KAO ODGAJATELJ	12
5. SURADNJA KNJIŽNICE I OBITELJI - POTPORA DJEČJEM RAZVITKU	15
6. KREATIVNE RADIONICE (TERAPIJE) S DJECOM U KNJIŽNICI	18
6.1. <i>Vrste ekspresivnih tehnika koje se mogu koristiti za kreativne terapije</i>	20
6.2. <i>Biblioterapija</i>	22
7. PRIMJERI DOBRE PRAKSE POTICANJA I PODUPIRANJA ČITANJA KOD DJECE	26
8. ZAKLJUČAK	40
POPIS KORIŠTENE LITERATURE	43

1. UVOD

Glavni cilj i tema ovog rada jest prikaz na koje sve načine priče mogu utjecati na odgoj djece. U radu ću se baviti načinima na koje se uz pomoć priča može poduprijeti razvoj djeteta, koje su prednosti čitanja i kakve se vrste poruka mogu preko čitanja prenijeti djeci te u kojoj ih fazi razvoja početi primjenjivati kako bi se ostvarili najbolji rezultati. Također ću nastojati pojasniti što su priče općenito, koje vrste priča razlikujemo i kako se mogu upotrebljavati, kako odabrati prikladan sadržaj priča i na koji ih način interpretirati kako bismo kroz njih djeci najuspješnije prenijeli odgojne poruke te na taj način pomogli oblikovanje dječjeg promišljanja i osobnosti. Knjižnica nosi važnu ulogu u promicanju dječje pismenosti i razvoja s ciljem ostvarivanja cjeloživotnog obrazovanja i rada na sebi kod korisnika pri čemu knjižničar kao predstavnik knjižnice nastoji realizirati tu ulogu kroz svakodnevne susrete s djecom svih uzrasta kao i njihovim obiteljima, odgajateljima i drugima koji s djecom rade, s kojima mora nastojati uspostaviti kvalitetan odnos i suradnju. Iz tog je razloga važno istaknuti kakav mora biti knjižničar koji radi s djecom odnosno kakve kompetencije mora posjedovati kako bi svoj rad ostvario na najadekvatniji način i tako pozitivno utjecao na svoje male korisnike. Suradnja s obitelji danas postaje neizostavan dio rada knjižničara pa ću stoga prikazati koje su prednosti rada s obitelji, kakva je njezina uloga i zašto je važno uspostaviti suradnju. Zadaće knjižničara i mogući pristupi njihovom ostvarivanju, prilikom rada s djecom brojne su, pa je stoga važno i obratiti pažnju na različite vrste radionica i tehnika kojima se može poslužiti u svome radu. Jedna od tehnika koja se posebno veže uz knjižnicu jest biblioterapija koju ću nastojati približiti te istaknuti prednosti, djelovanja i načine njezina primjenjivanja. Na kraju je važno podupri širenje svijesti o važnosti čitanja koja danas sve više raste radi brojnih aktivnosti diljem svijeta, ali i kod nas, pa ću se zato osvrnuti i dati prikaz nekoliko kampanja i projekata koji su od izuzetne važnosti, a koji se posljednjih godina provode u našoj zemlji te potiču razvijanje kulture čitanja kod djece.

2. ODGOJ ZA KNJIGU I ODGOJ S POMOĆU KNJIGE

Jednim od najvažnijih područja odgoja smatra se „*odgoj za knjigu i odgoj pomoću knjige*“ (Pintarić, 1997; str. 84). Knjige za djecu sadrže priče pomoću kojih se događaji iz svakodnevnog života prilagođavaju dobi djeteta i njegovoj emocionalnoj zrelosti na način koji mu je razumljiv. U pričama im događaji s kojima se susreću bivaju približeni kroz različite likove, situacije i mjesta čime se dodatno razvija dječja mašta, potiče se na razmišljanje i vježba pamćenje, a od posebne s važnosti ističe se odgojna vrijednost koja proizlazi iz samih priča. Dijete je potrebno pripremiti na život i okolinu koja ga okružuje kako bi se ono znalo pravilno prilagoditi i nositi sa situacijama u kojima se nađe na način koji je prihvatljiv za zajednicu te moralno ispravan. Prilikom odrastanja dijete prolazi kroz različite faze razvoja, a jedna od važnijih faza odgoja jest ona koja slijedi nakon druge godine života kada dijete počinje priznavati autoritet, majku, i u kojoj se počinje razvijati „*socijalizacija, odgoj, moralni razvoj i učenje*“ (Težak i Čudina-Obradović, 2005; str. 17). Kako bi se odgoj smatrao uspješnim ključno je djecu naučiti razlikovati dobro i zlo. Znati razlikovati dobro i zlo odnosno razviti osjećaj savjesti u djeteta potrebno je kako bi ono naučilo upravljati svojim mislima, emocijama, ponašanjima te djelovati u skladu s njima. Usaditi djetetu prave vrijednosti ključno je u tom procesu te se one odražavaju u njegovim reakcijama: „*poslušnost i poštovanje pravila; odolijevanje napasti da lažu, krađu ili budu kako drukčije nepoštena kad bi im to bilo korisno ili ugodno; obzirnost i poštovanje prava i dobrobiti drugih; pravednost; plemenitost*“ (Težak i Čudina-Obradović, 2005; str. 18). U prvim godinama života na razvoj vrijednosti djeteta putem odgoja ponajviše utječe obitelj dok se kasnije u to uključuje i okolina. Djeca najviše uče iz primjera koji vide pa je stoga najvažniji način na koji se djetetu pristupa i kako se članovi obitelji međusobno odnose u različitim situacijama. Iz obiteljskih odnosa djeca upijaju informacije od najranije dobi te je stoga važnost obiteljskog utjecaja neosporiva. Odgoj ponajprije dolazi od ozračja koje roditelji stvaraju za dijete te u njihovom pristupu djetetu. Četiri osnovne podjele obitelji prema vrsti odgojnih stilova koje primjenjuju su autoritarni, permisivni, indiferentni i autoritativni.

- Kod autoritarnog stila odgoja roditelji imaju velike zahtjeve i očekivanja od djeteta što ostvaruju kroz kontroliranje i nadzor te djetetu ne pružaju potrebnu potporu i toplinu u dovoljnoj mjeri.
- Permisivni ili popustljivi stil odgoja je onaj kada roditelji djetetu pružaju mnogo topline i potpore, ali mu ne postavljaju potrebne granice u ponašanju kako bi ono kroz njih izgradilo stabilnu ličnost.
- Indiferentni odgojni stil naziva se još i zanemarujući stil odgoja te opisuje roditelje koji djetetu ne pružaju dovoljno emocionalne podrške i topline, ali ne postavljaju potrebne granice zanemarujući na taj način njegove osnovne potrebe jer su najčešće zaokupljeni sobom.
- Autoritativni stil odgoja podrazumijeva toplinu emocionalne podrške roditelja, ali i nadzor nad djetetovim ponašanjem i nepoželjnim obrascima ponašanja. Ovaj se stil odgoja naziva još i dosljedan i demokratski i s njime se postižu najbolji odgojni rezultati.

Svaka od ovih skupina pobuđuje kod djece različite vrste osjećanja i reagiranja u dodiru s okolinom. Stoga je potrebno da obitelj kroz svoje međudnose djetetu pruža primjer ispravnog i prihvatljivog ponašanja kako bi ono to dobro usvojilo i znalo primijeniti u situacijama kada roditelja nema u blizini roditelja da ga usmjeruje. Također, osim užeg obiteljskog kruga u razvoju socijalnih vještina veliku važnost nosi iskustvo koje dijete stječe u socijalnoj skupini. Važno je uključiti dijete u što više aktivnosti kako bi ono naučilo na koji se način postaviti u tuđu ulogu i razumjeti osjećaje i razmišljanja drugih ljudi. Dijete mnogo uči kroz primjere koje vidi no potrebno mu je i znanje koje dobiva kroz interakciju s okolinom kako bi naučilo razumjeti tuđe osjećaje i stajališta. Usvajanje znanja i pozitivnih stavova najbolje se izgrađuje razgovorom s djetetom o situacijama u kojima se nalazi ili u kojima bi se moglo naći, ali primjereno stupnju razumijevanja u određenoj dobi. Uz pomoć takvih razgovora, preko kojih izgrađuje svoje znanje te iskustvo koje svakodnevno stječe, dijete usvaja moralna načela prema kojima se kasnije u životu samostalno može ophoditi. Pored obitelji i socijalne okoline važno je imati na umu kako na razvoj moralnosti u djeteta često utječu i televizija, film, glazba i literatura. Djeca u njima pronalaze uzore, koji često nemaju odgojnu vrijednost i nisu najprimjereniji za pravilan razvoj, pa je stoga važno da se s njima razgovara te da ih

se usmjerava u izboru sadržaja kako ne bi došlo do krivih učenja i pogrešnog shvaćanja dobra i zla. Djeci je potrebno pružiti podršku i poticati ih na stavljanje u ulogu drugih kako bi razvila osjećaj za druge ljude i bića odnosno empatiju.

Knjiga, odnosno priča je jedan od odličnih načina povezivanja s djetetom te se kroz izbor primjerenih priča uvelike može pomoći djetetu da usvoji nova znanja, a također se kroz razgovor o pročitanome učvršćuje veza roditelja i djeteta od najranije dobi.

Kako bi izbor priča namijenjenih djetetu bio prikladan dječjoj dobi potrebno je razumjeti mogućnosti moralnog razumijevanja djeteta u pojedinim fazama razvoja;

- Do 2. ili 3. godine dijete nastoji postići vlastiti osjećaj ugone te je njegovo ponašanje potaknuto time. U ovoj fazi djetetu je potrebno pružiti zadovoljavanje njegovih potreba, toplinu i nježnost. Između druge i treće godine počinje učiti što je dobro, a što ne, pa je ova faza veoma važna za postavljanje temelja savjestnosti;
- Od 3. do 5. godine života dijete dobro i zlo razumije kao nešto što se smije, odnosno ne smije raditi jer je posljedica toga nečija radost ili tuga. Ono nema razvijenu savjest, osjećaj odgovornosti te razumijevanje složenijih osjećaja, ali razumije osnovna moralnih pravila. S njime je potrebno raditi na prepoznavanju vlastitih i tuđih osjećaja te na njihovom razlikovanju i imenovanju. Preko igranja uloga dijete razvija odgovornost kroz uživanje u vesele ili tužne osjećaje drugih ljudi čiju ulogu igra, kao i razumijevanje zašto nešto nije dobro te postupno uči emocionalne posljedice takvih ponašanja;
- Od 6. do 9. godine dijete razvija sve veće razumijevanje za tuđe osjećaje. Razumije sve složenije osjećaje te počinje shvaćati vezu između loših postupaka i negativnih osjećaja pri čemu dolazi do razvitka ispravne savjesti. Dijete u ovoj fazi razumije osobnu odgovornost za svoje postupke i emocionalne posljedice svojih dobrih i loših postupaka te se u ovoj fazi počinje ponašati prema moralnim načelima;
- Od 9. do 10. godine dijete postaje svjesno vlastitih i tuđih interesa. Počinje shvaćati kako je da bi zadovoljilo svoje potrebe ponekad potrebno udovoljiti

i tuđim potrebama. Pravila ponašanja prihvaća te ih prepoznaje kao apsolutna, a ne kao pravila koja su društveno usvojena;

- Od 10. do 12. godine potrebno je moralna shvaćanja proširiti na shvaćanje općih ljudskih načela te razviti shvaćanje uzajamnosti u postupanju i posljedicama koje iz toga proizlaze. U ovoj fazi razvoja djeteta moralna pravila shvaća kao dogovor skupine kojoj pripada te želi ugoditi autoritetu i biti „dobro“. Ovdje je važno upozoriti da kruto shvaćanje pravde treba ublažiti i uravnotežiti uzimajući u obzir okolnosti i dijeljenje krivnje;
- Kod adolescenata općedruštvena načela poput zakona i društvenih dogovora postaju mjerilo ispravnoga. Moralnost postaje nešto što više nije podložno skupini u kojoj se nalaze već postaje opće. Postupaju prema osjećaju dužnosti, a ne prema očekivanjima okoline. Kako počinju shvaćati da je dobro i loše nešto što je rezultat dogovora društva oni preispituju njihovu ispravnost. Počinju shvaćati da osim toga postoje i viša načela zbog kojih je ponekad potrebno prekršiti društveni dogovor pa je stoga potrebno u ovoj fazi razviti razumijevanje razlika društvenih normi i morala te materijalnih, ljudskih i duhovnih načela i njihovo vrednovanje kao i usvajanje načela humanosti i plemenitosti (Težak i Čudina-Obradović, 2005).

Važno je istaknuti kako navedene dobne granice nisu isključive što znači da djeteta iz nižih dobnih skupina može imati razumijevanje starijih dobnih skupina te se s njime može raditi na složenijim pitanjima, ali i obrnuto gdje se starijem djetetu treba pristupiti na način koji je primjeren razini njegova shvaćanja. Ove su kategorije okvirne smjernice te olakšavaju prilagođavanje biranja literature uzrastu djeteta.

Djeca interes za knjigu pokazuju već od druge godine života kada ih najviše zanimaju slikovnice pa od roditelja traže da im pričaju priče, ali ih i sama vole osmišljavati prema ilustracijama koje se nalaze u slikovnici. Od četvrte do sedme godine života djeca pokazuju najveći interes za bajke iz razloga što u ovoj dobi još uvijek vjeruju njihovom sadržaju. U kasnijoj dobi ona također mogu čitati bajke, ali manje jer tada već postoji razumijevanje da pročitano ne oslikava stvarnost, a također vole čitati i basne. Kako odrastaju tako se mijenjaju i njihove potrebe pa u književnosti traže realističnije priče i pripovijetke koje imaju jasnu poruku, a kasnije i mitove.

3. O PRIČAMA

„Priča prati čovjeka u raznim oblicima – od trenutka kada je mogao riječima oblikovati svoja zamišljanja, spoznaje želje, strahove i nadanja do najrazvijenijeg stupnja kad na osnovi velebnih otkrića razvija u mašti još nedosegnute mogućnosti. (...) Priča je protivljenje razumu radi oslobođenja razuma, iskrivljavanje stvarnosti radi poniranja u njene dubine, negiranje jednog sustava radi stvaranja drugog, obuhvatnijeg“ (Crnković, 1987; str. 7).

Kao što Crnković kaže priča prati čovjeka od njegove najranije dobi, a njena bitna karakteristika je što osim stvarnog svijeta ona oslikava i unutarnji svijet preko brojnih simbola te nas uvodi u svijet čudesnog kako bi nam približila stvarnost na drugačiji način. Kako bi se poruka približila malom čitatelju najčešće mu se u pričama „oslikavaju“ čudesni svjetovi i njihovi likovi jer se željene poruke lakše prenose uz pomoć simbolike nego preko ograničenih opisa likova.

Kada se govori o priči prvo je potrebno definirati sam pojam priče. Iako postoje razna tumačenja priča gdje se ona izjednačava s bajkom ili pripovijetkom, važno je istaknuti da priča označava termin koji obuhvaća sve vrste dječje književnosti. *„Priča je, dakle, nadređen pojam svim ostalim tipovima ili podvrstama kao što su narodna priča, umjetnička priča, bajka, legenda, saga ili predaja, fantastična priča itd“ (Crnković, 1987; str. 8).*

3.1. Vrste priča

Iako nije jednostavno definirati književno djelo zbog njegove složenosti i dubine koje ono sadrži ipak ga je moguće raščlaniti prema određenim elementima kako bi ga se lakše analiziralo i razlikovalo;

- Prema *postanku* priča se dijeli na narodnu i umjetničku;
- Prema osnovnoj *strukturi* dijeli se na bajku i fantastičnu priču;
- Prema *tipu čudesnog* dijeli se na mitološku priču, alegoriju, hiperboličku priču, fantastičnu ili nadrealističnu priču;

- Prema *efektu, namjeni ili podtekstu* dijeli se na poučnu priču, moralističku priču, priču kao igru, šaljivu ili humorističku priču, filozofsku priču, basnu te simboličku priču;
- Prema *tradiciji* priča se dijeli na klasičnu, starinsku i modernu;
- Prema *elementu igre* na kumulativne priče, nonsensne, lagarije ili igre s mijenjanjem elemenata sintakse ili morfologije teksta;
- Prema *junacima u odnosu na djecu* priču dijelimo na onu gdje su junaci djeca i gdje junaci nisu djeca te na one koje sadrže junake koji sadrže osobine djeteta te se ponašaju kao djeca, ali nisu djeca;
- Prema *junacima* priča se može podijeliti na priču o dječacima i djevojčicama, priču o trećem sinu, mudroj djevojci, priču o herojima, svecima, patuljcima, divovima, vješticama, priču o lutkama, priču o životinjama, priču o antropomorfno prikazanim životinjama te biljkama i stvarima, priču o postanku imena izvora, rijeka, planina, ukratko prema pripadnosti ljudskom rodu, biljnom ili životinjskom svijetu, podjeli unutar društva ili mitološkog svijeta i dr.;
- Prema *završetku* priče dijelimo na priče sa sretnim završetkom, nesretnim te sa završetkom koji ne odlučuje o sreći ili nesreći;
- Prema *igri riječima* razlikujemo priče u kojima je istaknuta igra riječima te na one u kojima nema igre riječima (Crnković, 1987).

Kada se analizira pojedina priča, važno je imati na umu kako je književno djelo kompleksno te može sadržavati i najčešće sadrži više elemenata pa ga se stoga ne bi trebalo strogo klasificirati u pojedinu kategoriju pa ove kategorije služe kao pomoćni orijentir pri analizi i biranju prikladnog djela.

3.2. Izbor sadržaja

Izbor sadržaja u pravilu određuje samo dijete odnosno njegova dob, mogućnost razumijevanja i stupanj razvoja. Djetetu je potrebno sadržaj prilagoditi kako bi ono moglo održati pažnju kroz cijeli proces rada i razvijalo interes za knjigu te nastavilo posezati za knjigom i u starijoj dobi. Kao što je već navedeno postoje brojni sadržaji priča od onih koji govore o ljudima i konkretnim, stvarnim situacijama do onih koje

opisuju nestvarni svijet i zamišljena bića i svjetove. Sadržaj tih priča pomaže djetetu upoznati ljude i njihove osobine, načine na koji svijet funkcionira, dobro i zlo s kojim se u njemu mogu susresti i drugo. Sam sadržaj s kojim će se djeca upoznavati potrebno je birati i usmjeravati korištenje, a ne prepustiti ga slučajnom odabiru. Taj proces mora biti planiran kako bi se djetetu olakšao razvoj te ga se usmjeravalo prikladno njegovim mogućnostima. Ponekad se izbor može temeljiti na onome što se trenutno događa u djetetovom životu poput određenih datuma u godini, godišnjih doba i slično, a ponekad na onome što se želi postići na različitim odgojno-obrazovnim područjima te u raznovrsnim odgojno-obrazovnim zadacima koji se žele ostvariti.

U dobnim skupinama djeca se ponajviše razlikuju prema mogućnostima razumijevanja onoga što se prenosi, vokabularu, govoru, tempu itd. Duljinu sadržaja je stoga potrebno prilagoditi te on ne smije biti pretežak, ali niti prelagan. Vrlo je važno da sadržaj bude zanimljiv i da nosi umjetničku vrijednost kako bi se u djetetu pobudio i zadržao interes za knjigu te razvijao njegov ukus za lijepo.

3.3. Interpretiranje priče

Interpretiranje priče odnosno način na koji se priča prenosi slušatelju u velikoj mjeri utječe na doživljaj pročitana odnosno na ostvarivanje ciljeva koji se njime nastoje ostvariti. Dijete putem prenošenja djela uči slušati drugu osobu, vježba pamćenje i razvija mišljenje, usvaja nove pojmove i pravilan izgovor, intonaciju, tempo, pauzu, naglasak, slijed riječi u rečenici i drugo. Usvajanjem novih pojmova djetetu se značajno proširuje vokabular, naročito kada ono počne čitati samostalno na što ga je potrebno poticati. Također, osim pojmova dijete preko ilustracija koje priče sadrže uči razlikovati boje, oblike, veličine i odnose u prostoru. Kod razumijevanja sadržaja djetetu je potrebna pomoć, naročito u ranoj dobi. Kada se djetetu interpretira djelo potrebno je uživljavanje u situacije i likove kako bi mu se na taj način prenio „*emocionalni tok teksta*“ (Peteh i Duš, 1980; str. 12). Kod djeteta predškolskog uzrasta važno je paziti na pravilan izgovor svake riječi jer se tako uči pravilan govor. Kada se riječi izgovaraju potrebno je govoriti normalnom jačinom glasa kako bi pažnja djeteta ostala usmjerena na ono što se prenosi, a ne na ono kako se prenosi i tek je povremeno u iznimnim

situacijama u redu govoriti tiho, ali razgovijetno i razumljivo. Pričati treba stilski i gramatički ispravno, pregledno, logički povezano, tečno i jasno te jednostavno. Izražavanje uz pomoć mimike i gestikulacije treba biti umjereno i ne prenaplašeno. Mijenjanjem boje glasa dočaravaju se likovi, pa ovisno o tome dijete raspoznaje o kojem se liku u priči govori. Kada se radi o duljem tekstu dobro je napraviti kratke pauze nakon svake cjeline kako bi djetetu bilo lakše u nastavku zadržati pažnju. Atmosfera prilikom interpretacije je vrlo važna pa je stoga potrebno da onaj koji priču interpretira stvori ugodno ozračje i da bude dobrog raspoloženja kako u suprotnome ne bi loše raspoloženje prenio na djecu, a poželjno je i da bude duhovit, domišljat, spontan i vesele naravi.

Sadržaj priče može se prenositi čitanjem, pripovijedanjem i kombinacijom čitanja i pripovijedanja. Koji se način odabire ovisi o situaciji. Kod djeteta mlađeg uzrasta najbolji način interpretacije jest pripovijedanje jer se njime postiže prisniji odnos između pripovjedača i djeteta te se stvara jača veza između njih.

Pripovijedanje je najbolji način interpretacije jer se direktno mogu pratiti reakcije djeteta. Uživljenost se jasno vidi na njegovim izrazima lica i kretnjama, veći je doživljaj samog djela, a kontakt očima pojačava koncentraciju djeteta. Kada se priča čita nije moguće u tolikoj mjeri održavati kontakt i pratiti razinu djetetove uživljenosti u djelo no čitatelj svakako treba pratiti kako dijete reagira na sadržaj i zadržati fokus na onome kome je sadržaj namijenjen, a ne na samom sadržaju. Iako čitanje ima svoje nedostatke ne treba zanemariti njegove prednosti poput direktnog prenošenja autorovih riječi koje se ne bi mogle vjerno prenijeti prepričavanjem na primjer kada se želi prenijeti izvorni opis nekog mjesta, ugođaj ili originalan rječnik autora. Slikovnice kao i priče sadrže ilustracije koje djeca veoma vole te one doprinose dočaravanju teksta. Čitatelj ili pripovjedač odabire da li će slike prikazati prije, u tijeku ili nakon čitanja odnosno pripovijedanja, ali pritom mora paziti da to ne utječe na sam sadržaj priče koju prenosi. Kada je sadržaj teksta koji se želi prenijeti djetetu velik tada je to najbolje učiniti kombiniranjem pripovijedanja i čitanja pri čemu se priča u većem dijelu pripovijeda te se poneki dijelovi, koje se želi istaknuti i vjerno prenijeti radi pojačavanja doživljaja, čitaju. Na taj se način i dijelovi koji bi djetetu mogli biti nerazumljivi mogu izbjeći ili prenijeti u jednostavnijem obliku kroz pripovijedanje. Važno je napomenuti kako je

razgovor o djelu na kraju interpretacije vrlo važan dio samog čina interpretacije kako bi se utvrdilo djetetovo razumijevanje sadržaja i kako bi mu se pružila mogućnost izražavanja vlastitog doživljaja knjige te učvrstila poruka koju se nastojalo prenijeti.

3.4. Priče i odgojne poruke

Kao što je već spomenuto priče mogu djetetu pomoći da brže usvaja pravilan govor, da se lakše izražava s obogaćivanjem vokabulara novim pojmovima, sluša i drugo. Brojne su prednosti i mogućnosti primjene koje priča nosi, a jedna od njene najvažnije primjene jest ostvarivanje odgojno-obrazovnih zadataka preko odgojnih poruka koje nalazimo u priči. Tekst u priči može biti odličan poticaj za usvajanje općih vrijednosti kao što su razvijanje poštovanja za druge, samopoštovanje, jednakovrijednosti spolova, razvijanja osjećaja odgovornosti, solidarnosti, ekološke svijesti, poštovanja i prihvaćanja različitosti i drugo. Tako u *Priručniku za razvijanje moralnog prosuđivanja u djece - Priče o dobru priče o zlu* autorica Težak i Čudina-Obradović iz 2005. godine nalazimo slijedeća poglavlja s pričama koje se usmjeravaju na ostvarivanje ciljeva različitih odgojnih područja;

- *Priče o čistoći, urednosti i pristojnosti*
- *Priče o vladanju sobom*
- *Priče o razumijevanju i suosjećanju*
- *Priče o poštenju*
- *Priče o plemenitosti*

Priče o čistoći, urednosti i pristojnosti sadrže primjere koji govore o nagradama i kaznama za čistoću odnosno nečistoću te urednost i neurednost, zatim o odobravanju i ljubavi, poštovanju tuđeg mišljenja i osjećaja za druge iz čega se razvija obzirnost.

Priče o vladanju sobom nastoje potaknuti kod djeteta svladavanje straha, nepromišljenosti, neodlučnosti, lijenosti, hvalisavosti i oholosti. Primjeri prikazuju kako se nagrađuje i isplati strpljenje, marljivost, upornost i usredotočenost na cilj dok se negativno ponašanje kažnjava.

Priče o razumijevanju i suosjećanju govore o prihvaćanju sebe unatoč vlastitim ograničenjima i nedostacima, zatim o nesposobnosti prihvaćanja odnosno o prihvaćanju drugih i međusobnih razlika te o pozitivnim stranama prihvaćanja i njegovanja razlika. Također, sadržani su primjeri koji govore o jednakosti među ljudima, a koje spada u osnovno ljudsko pravo, duhovnim vrijednostima poput stvaralaštva i nematerijalizma i idealima kao što su zajedništvo, sloboda i domoljublje.

Priče o poštenju opisuju moralna pravila i njihovo poštovanje odnosno kršenje kroz primjere koji govore o iskrenosti i laži, poštenosti i krađi, pravednosti i nepravednosti, vjernosti i vjeronlomstvu, izdaji te o održanju date riječi.

Priče o plemenitosti govore o plemenitosti kao o najvišem obliku razlikovanja dobra i zla i djelovanja u skladu s unutarnjim osjećajem bez obzira na cijenu. Priče u ovoj skupini opisuju tipove plemenitosti poput nesebičnosti i sebičnosti, o vrijednosti dijeljenja s drugima i uzajamnosti, o materijalnom davanju kao činu iskazivanja ljubavi, iskazivanju ljubavi kroz brigu, pružanju ljubavi, opraštanju, milosrđu, požrtvornosti, besmislenosti mržnje te o nagradi za dobrotu, a ta je osjećaj sreće zbog pružanja sreće.

Pitanja koja se javljaju u pričama i koja su usmjerena na odgojne ciljeve i razvoj moralnosti potrebno je nakon čitanja proći s djecom kroz razgovor, utvrditi njihovo shvaćanje pročitanog, objasniti pojmove koji su možda ostali nejasni te utvrditi pouku priče. Također je važno naglasiti da zbog razvojnog stupnja razumijevanja neke od priča koje govore o *čistoći, urednosti i pristojnosti* mogu biti primjenjiva kod mlađe djece u dobi od tri do pet godina dok su priče koje nose dublje moralne poruke poput priča o plemenitosti dobre kao primjer, ali rasprave o njima su primjerenije tek za djecu stariju od šest godina.

4. KNJIŽNIČAR KAO ODGAJATELJ

Knjižnica nosi vrlo važnu ulogu u poticanju na učenje i promicanju kulture čitanja od najranije dobi djeteta. Kako bi to ostvarila i za djecu stvorila ugodno ozračje u koje će se uvijek rado vraćati knjižnica mora osigurati bogati izbor sadržaja i materijala pomoću kojih će djeca na uzbudljiv način učiti, razvijati ljubav prema čitanju i knjizi, razvijati vještine kao što su korištenje tiskanom i elektroničkom građom te drugim izvorima. Knjižnica mora organizirati događaje namijenjene djeci poput čitanja priča i razgovora o djelima, razgovora s autorima kao i brojne druge aktivnosti poput raznih radionica na temu nekog djela, a pritom je važno imati na umu da se, kada se od rane dobi kod djeteta pobudi zainteresiranost i motiviranost za korištenje knjižnicom, povećava vjerojatnost da će se ono i kada dođe u odraslu dob nastaviti služiti knjižnicom i njezinim uslugama. Iako glavni cilj knjižnice nije odgoj djeteta, kao što je to na primjer vrtiću i školi, ona ipak spada u ustanove izvanobiteljskog odgoja pa stoga zbog populacije kojoj je namijenjena mora posebnu pažnju posvetiti odgojnom djelovanju. Kako bi ostvarila svoje odgojne potencijale knjižnica mora nastojati prilagoditi svoj pristup i sadržaje kao i metode u radu koje primjenjuju njeni djelatnici, knjižničari.

Knjižničar koji radi na dječjem odjelu susreće se s različitim dobnim skupinama djece od dojenčadi i male djece, predškolskog i školskog uzrasta djece kao i s djecom s posebnim potrebama, ali i s njihovim roditeljima i članovima obitelji, odgajateljima, učiteljima i drugim osobama koje rade s djecom. Ciljevi na koje bi se svaki knjižničar koji radi s djecom trebao usmjeriti definirani su u IFLINIM smjernicama za knjižnične usluge za djecu koje navode kako je svakom djetetu potrebno:

- *„Osigurati pravo na;*
 - *Informaciju;*
 - *Funkcionalnu, vizualnu, digitalnu i medijsku pismenost;*
 - *Kulturni razvoj;*
 - *Razvoj vještina i navika čitanja;*
 - *Cjeloživotno učenje;*
 - *Kreativne programe u slobodno vrijeme;*
- *Svakome djetetu omogućiti slobodan pristup svim izvorima i medijima;*

- *Organizirati različite aktivnosti za djecu, roditelje, odgojitelje i učitelje;*
- *Omogućiti obiteljima sudjelovanje u životu zajednice;*
- *Oснаživati djecu i zagovarati njihovu slobodu i sigurnost;*
- *Ohrabrivati djecu da postanu samopouzdana i slobodni ljudi;*
- *Zalagati se za mir u svijetu“ (IFLA, 2004).*

IFLA (2004) u svojim smjernicama također navodi kako „knjižničar koji radi s djecom mora posjedovati i vještine kao što su entuzijazam, dobre komunikacijske vještine, sposobnost suradnje s pojedincima i timskog rada, kao i sposobnost rješavanja problema, povezivanja i suradnje, poduzetnost, prilagodljivost i otvorenost za novine, sposobnost analiziranja korisničkih potreba, planiranja, rukovođenja i procjenjivanja usluga i programa te želju za usvajanjem novih vještina i profesionalnim razvojem.“ Također s obzirom da radi s djecom „dječji knjižničar mora razumjeti i poznavati dječju psihologiju i razvoj, teorije razvoja čitanja i promocije čitanja, umjetničke i kulturne mogućnosti, sadržaje u knjigama za djecu i na drugim medijima.“

Knjižničar se u svom radu može posvetiti brojnim aktivnostima koje promiču kulturu čitanja te pomažu kod usvajanja različitih vrsta pismenosti, zatim na razvijanje socijalnog i kognitivnog učenja kroz moguće povezivanje različitih nastavnih područja, umjetnički odgoj, ali i zabavi i druženju kroz kreativno iskorišteno slobodno vrijeme. Postoje brojni programi kroz koje može te aktivnosti realizirati poput pričanja priča, igraonica, stvaralačkih aktivnosti djece i mladih, priredaba, razgovora o knjigama, debatnih grupa i klubova za raspravu, kvizova, posjeta poznatih osoba, tematskih okruglih stolova, programa nastalih u suradnji s drugim ustanovama i grupama i dr. Prema *Naputku o obvezama, programu i normativu rada stručnog suradnika knjižničara u osnovnoj i srednjoj školi* iz 1996. godine možemo iščitati koje su općenite zadaće u odgojno-obrazovnoj djelatnosti knjižničara koji radi s djecom (pri čemu su izostavljene one koje se izričito odnose na rad u školskoj knjižnici);

- *„Neposredni rad s učenicima;*
 - *organizirano i sustavno upoznavanje učenika s knjigom;*
 - *razvijanje čitalačke sposobnosti učenika;*
 - *uvođenje suvremenih metoda u razvijanju sposobnosti efikasnog čitanja;*
 - *ispitivanje zanimanja učenika za knjigu;*

- pomoć pri izboru knjige i upućivanje u čitanje književnih djela, znanstvene literature, dnevnih listova i časopisa;
- upoznavanje učenika s knjižničnim poslovanjem;
- upućivanje u način i metode rada na istraživačkim zadacima (uporaba leksikona, enciklopedija, rječnika i dr.);
- organizacija rada s učenicima u naprednim skupinama i slobodnim aktivnostima;
- rad na odgoju i obrazovanju u slobodno vrijeme mladeži“(Vokić, 1996).

Knjižničar u svome radu uz navedene odgojno-obrazovne djelatnosti obavlja brojne zadaće koje spadaju u opseg njegovog posla. Rad na vlastitom usavršavanju i razvoju kompetencija koje posjeduje ključno je kako bi održao svoj rad na razini koja je potrebna za obavljanje svojih zadaća. Kada govorimo o odgoju djeteta-korisnika “jedna od ključnih kompetencija koje dječji knjižničari moraju posjedovati je poznavanje i prosuđivanje literature za djecu - knjiga, časopisa, audiovizualnih materijala, mrežnih stranica i ostalih elektroničkih i drugih izvora da bi u knjižnične zbirke uključivali što aktualniju, raznolikiju i relevantniju građu koja odgovara razvojnim osobitostima djece i potrebama i interesima svakog pojedinca“(Martinović i Stričević 2012).

Razvoju ove kompetencije potrebno je posvetiti posebnu pažnju zato što je ona ključna za izradu kvalitetne knjižnične zbirke te proširivanje i utvrđivanje znanja koje je potrebno kako bi izbor kvalitetnih priča koje će knjižničar preporučiti djetetu bio u skladu s potrebom djeteta i njegovim stupnjem razvoja. Također ova je kompetencija vrlo važna za uspostavu kvalitetne suradnje i savjetodavnog rada između knjižničara i roditelja, posebice jer brojna istraživanja pokazuju kako je roditelj neizostavan faktor u razvijanju čitalačkih navika djeteta.

5. SURADNJA KNJIŽNICE I OBITELJI - POTPORA DJEČJEM RAZVITKU

Suradnja obitelji i knjižnice u prošlosti je često bivala zanemarena zbog shvaćanja kako proces suradnje prestaje prilikom preuzimanja knjige na pultu. Uloga obitelji je često podcijenjena kada se promišlja o razvoju dječje pismenosti i razvoju čitalačkih navika. Iako knjižnica nosi značajnu ulogu u razvoju navedenih značajki kod djeteta ipak ne treba zanemariti kako je obitelj posrednik između djeteta i knjižnice posebice jer dijete u ranoj dobi ne može samo doći knjižnicu već ga dovodi obitelj. Kako bi se dijete što više upoznalo s knjižnicom od najranije dobi potrebno je ukazati na važnost suradnje i uspostave kvalitetne komunikacije knjižnice i obitelji kako bi se razvilo uzajamno povjerenje te stvorili temelji za savjetodavni rad. Kroz različite metode knjižnica mora nastojati uspostaviti suradnju s obiteljima kako bi na taj način privukla i djecu te stvorila nova članstva, a kao najvažnije da pomogne razviti i učvrstiti u djetetu ljubav prema knjižnici i knjizi.

Kroz vrijeme je pojam suradnje mijenjao značenje i njezina se uloga sve više ističe i razvija te prilagođava potrebama društva. Ona je potrebna kako bi se pomoglo roditeljima da uspostave što bolji i kvalitetniji odnos s djecom, a to je posebno važno u razvoju djeteta, njegove osobnosti i kompetencija. Dok se nekadašnji pristup u suradnji temeljio više na pružanju informacija i poučavanju, današnji pristup, koji je pokazao vrlo uspješne rezultate, temelji se na izravnom uključivanju roditelja u odgojno-obrazovni proces. Uspostava povjerenja je ključna za uspješnost ovog procesa jer se kao glavna prepreka ispostavilo međusobno nepovjerenje obitelji odnosno roditelja i stručnjaka odnosno knjižničara u ovome slučaju. To je nepovjerenje bilo temeljeno na strahu od podcjenjivanja stručnosti roditelja i podcjenjivanja kompetencija stručnjaka. Jedno od istraživanja provedenih na tu temu pratilo je program „Druženje djece i odraslih“, koji se od 1992. godine provodio u dječjoj igraonici knjižnice Medveščak u Zagrebu. Istraživanje je dovelo do rezultata kako je to nepovjerenje neutemeljeno i kako uključivanje roditelja pozitivno utječe na daljnji razvoj programa, igraonice u ovom slučaju, pa je stoga uspostavljanje partnerskog odnosa ono čemu treba težiti u knjižnici (Stričević, 1995). Suradnja se može provoditi na više razina kao što su pružanje informacija i obrazovanje roditelja kroz časopise, izrada zbirke za roditelje, kroz

organiziranje predavanja, savjetodavni rad kao i aktivnosti kroz koje se roditeljima daje aktivna uloga u izravnom radu s djecom.

Brojna su znanstvena istraživanja pokazala kako se u djetinjstvu dječje sposobnosti razvijaju u najvećoj mjeri te da se ako nisu pravilno razvijena to kasnije teško može nadoknaditi. U knjizi *Revolucija u učenju* navedeno je;

- „50% sposobnosti za učenje razvije se do 4. godine života;
- drugih 30% razvija se do 8. rođendana;
- drugih 30% razvija se do 8. rođendana;
- ogranci moždanih stanica koji nisu uspostavili veze do 10. godine, nakon toga odumiru;
- poticati sva osjetila – mala djeca najbolje uče kroz iskustva svih svojih osjetila;
- učenje bilo čega, uključujući i čitanje, pisanje i računanje, može i treba biti zabavno“ (Tibljaš, 2009; prema Dryden i Vos).

Na djetetov razvojni doseg obitelj najviše utječe te je najvažnija kada je odgoj djeteta u pitanju. Interes djeteta za učenje i razvijanje istog također dolazi od obitelji i njezin je utjecaj ključan, pa je stoga od izuzetne važnosti poticanje i razvijanje suradnje knjižnice i obitelji, a sve kako bi se pomoglo u stvaranju najboljih uvjeta za razvoj djeteta. To je važno i stoga što obitelj često nije svjesna svoje važnosti i uloge koju nosi kao ni utjecaja koji ima na dijete od njegove najranije dobi, a čije se posljedice često osjećaju i u odrasloj dobi.

Nakon obitelji na razvoj djeteta, njegov odgoj i interes za učenje velik utjecaj ima okolina odnosno društvena zajednica i škola. Ponekad stručnjaci, odnosno osobe koje su stekle adekvatno obrazovanje i iskustvo u radu s djecom, mogu obitelj usmjeravati i pomagati u radu s djetetom, ali na prikladan način i u suradničkom ozračju. Važno je roditelje poticati da razgovaraju s djetetom, da ga slušaju i poštuju. Također je važno poticati ih da mu svakodnevno čitaju, da čitaju s djetetom i da mu budu primjer kroz vlastito ophođenje pa je stoga i njih potrebno poticati na čitanje. Vrijeme koje roditelji provedu s djetetom prilikom čitanja i komunikacija između njih pritom utječu na razvoj komunikacijskih vještina kod djeteta, rječnika i pismenosti, a također se na taj način stvara kvalitetniji odnos između roditelja i djeteta kroz međusobno zbližavanje. Čitanje je djetetu najlakše približiti kroz igru te će djeca čiji roditelji čitanje shvaćaju kao oblik

zabave imati više pozitivan stav prema čitanju od one čiji roditelji ga smatraju tek potrebnom vještinom. Kako bi što lakše približili čitanje djetetu, bilo bi korisno da roditelji imaju lako dostupne materijale od praćenja tiska, izrade kućne biblioteke, ali i pristupa uslugama knjižnice. Dječja pismenost je pod izravnim utjecajem pismenosti unutar obitelji, vještina čitanja i pisanja koje obitelj njeguje i koristi, a što su pokazala i brojna istraživanja i zbog čega se svijest o njihovoj važnosti nastoji podići kroz brojne programe. Kroz takve se programe neizravno utječe i na dječje čitalačke navike. Važno je i naglasiti kako je potrebno uključiti cijelu obitelj u razvijanje dječje pismenosti iz razloga što dijete najviše vremena provodi u krugu obitelji što na njega ima najveći utjecaj. Time se pomaže i obitelji što na kraju pomaže i cijeloj zajednici. Knjižnice su danas sve svjesnije važnosti roditelja u razvoju pismenosti i odgoja za i uz pomoć knjige pa ih nastoji sve više uključiti u rad. Kako se uključivanje roditelja u rad, unatoč početnim predrasudama pokazalo izrazito uspješnim, knjižnice bi trebale u budućnosti roditelje pozivati na suradnju i uključivati u rad u što većoj mjeri kroz razne programe i aktivnosti. Dijete kroz to takvu suradnju od najranije dobi razvija kulturu čitanja te se upoznaje s knjižnicom i uslugama koje ona nudi, a što povećava mogućnost da se i u odrasloj dobi nastavi koristiti njenim uslugama.

6. KREATIVNE RADIONICE (TERAPIJE) S DJECOM U KNJIŽNICI

Kreativne radionice javljaju se još i pod nazivima kreativne terapije ili kreativni susreti. Korištenje termina *radionica* naspram *terapije* prikladnije je kada se koristi u području rada knjižničara iz razloga jer knjižničar nije po struci terapeut te ne radi u klinici niti su korisnici knjižnice pacijenti. Također događaji i emocije koje korisnici nastoje razriješiti kroz kreativne radionice nisu bolest. Iz tih je razloga termin radionica prihvatljiviji za korištenje pred širom javnošću kako bi se izbjegle negativne konotacije koje mogu proizaći i termina terapije (Barath, Matul i Sabljak, 1996). Disciplinu kreativne terapije je Warren (1993; izvađeno iz Barath i sur., 1996; str. 35) definirao kao;

„Kreativna terapija znači uporabu umjetnosti (likovno-vizualnog izražaja, glazbe, plesa, drame, lutkarstva, priče itd.) i drugih kreativnih procesa radi unapređivanja zdravlja i bržeg oporavka. Umjetničkim i kreativnim zanimanjima nastoji se pomoći osobi da se prilagodi nekoj specifičnoj onesposobljenosti, ili da se oporavi od neke specifične medicinske ili kirurške intervencije, ili naprosto da se poboljša kvaliteta življenja pod specifičnim okolnostima.“

Postoji više priključaka ovoj disciplini, čija je metodologija slična, poput ekspresivne tehnike, terapije igrom, art-terapije odnosno terapije umjetnošću, Gestalt-terapije i drugo.

Prema Barath, i sur. (1996) temeljna načela kreativnih terapija su;

- *Načelo konstruktivnog suočavanja* kod kojeg osoba koja je proživjela traumatično iskustvo i nije se u mogućnosti suočiti s njime zbog straha, kroz terapiju dolazi do stanja u kojem može priznati traumatičan događaj, nositi se s njime i ne proživljavati ga iznova.
- *Načelo razvojnog (dugoročnog) planiranja* ističe kako se reakcije odnosno posljedice nekih trauma mogu mijenjati s vremenom pa stoga osobi u terapijskom radu treba pružiti dovoljno vremena te pratiti početne reakcije kako se ne bi razvile u ozbiljne posljedice.

- *Načelo kreativnog okruženja i vođenja* je općenito načelo prema kojem se briga i njega odražavaju u okruženju koje pruža osjećaj zaštite i vodi ka spoznajama, moralnom i emocionalnom zacjeljivanju te kreativnom razvoju.

Kada se govori o kreativnim terapijama, osim načela na kojima se baziraju, korisno je navesti i do kojih su temeljnih znanstvenih spoznaja o stvaralačkom procesu došli znanstvenici kako bi razumijevanje samog procesa i njegovog cilja bilo što jasnije;

Stajalište opće teorije stvaralaštva jest da bi svaka kreativna terapija trebala zapravo biti multimedijски pristup i proces pomnog vođenja osobe (u individualnom tretmanu) ili male grupe (do 30 članova) kroz poseban iskustveni proces koji će najprije „osloboditi“ osobnost od zapreka (stereotipa) svakidašnjih iskustava, počevši od temeljnih osjetilnih procesa poput vida, sluha i dodira (faza „otvaranja“); zatim voditi osobu ili skupinu u susret vrlo značajnim, ali uglavnom izbjegavanim (bolnim) iskustvima iz osobnog i/ili kolektivnog života (faza „konfrontacije“); i konačno, u istom tom procesu, treba osigurati prikladna sredstva i pripomoć za spontano iskazivanje i priopćavanje drugima svojih tek otkrivenih spoznaja i složenih emocija, na psihološki valjan (istinit) i estetski kvalitetan način (faza „komunikacije“)(Barath i sur., 1996; str. 40).

Osoba koja vodi terapijski proces mora imati jasno određeno što želi postići sa samim procesom odnosno koja su mu očekivanja, na koji ih način želi ostvariti te kao najvažnije mora znati s kime radi (problematika, dobna skupina) kako bi taj proces mogla smisleno strukturirati i kontrolirati odnosno pratiti i usmjeravati u svakoj njegovoj fazi. Iako kreativne terapije ne mogu biti i nisu strogo kontrolirani proces, jer bi to značilo gubitak kreativnosti, ipak ga treba isplanirati, organizirati te voditi na adekvatan način kako bi se kreativno učenje ostvarilo u potpunosti. U radu s djecom potrebno je imati u vidu doseg njihovog mentalnog razvoja s obzirom na dob te prema tome odrediti koji su kreativni pristupi prigodni u određenoj dobi prilikom planiranja radionice;

Tabela 1 – Mogućnosti raspodjele kreativnih pristupa prema dobi djece (Barath i sur., 1996; str. 40, prema Lystad, 1990)

Predškolska djeca (3-6 godina)	Školska djeca (7-11 godina)	Preadolescenti i adolescenti (12-18 godina)
Nacrtaj – sliku Ispričaj – priču Bojanke Slušaj – priču Lutke, igračke Grupne –igre Pričaj	Nacrtaj – sliku Ispričaj – priču Slušaj – priču Pročitaj – priču Izmisli –igru Razgovarajte Prouči sredstva za samozaštitu	Nacrtaj – sliku Ispričaj/napiši – priču Pročitaj – priču Izmisli –igru Razgovarajte Prouči sredstva Istraži – pronalazi (činjenice) Istraži – otkrivaj (emocije) Istraži – izmisli (probleme) Prouči sredstva i načine samozaštite i pomaganja drugih u nuždi

6.1. Vrste ekspresivnih tehnika koje se mogu koristiti za kreativne terapije

Postoji više vrsta ekspresivnih tehnika te se one moraju birati u skladu s onim što se želi postići i s kime se radi te se moraju izvoditi na primjeren način.

Ekspresivne tehnike primjenjive su i na radionicama s djecom u knjižnici, a kao polazište za njihovo organiziranje uvijek može poslužiti neko književno djelo. Barath i sur. (1996) u svom djelu navode glavne vrste ekspresivnih tehnika koje se mogu koristiti na terapijskim radionicama s djecom;

- *Tehnike opuštanja* – tehnike opuštanja pomažu kod otpuštanja i kontrole stresa. Važno je međutim imati na umu kako one nisu uvijek primjerene jer kod nekih osoba, ali i male djece, te kod određenih stanja mogu izazvati suprotan efekt od željenog. Neke od tehnika opuštanja koje se mogu koristiti su tehnika disanja, rekreativne igre, vođene vizualizacije i dr.
- *Likovno-oblikovne metode i tehnike* – ove su tehnike često primjenjivane iz razloga što se traumatska iskustva pohranjuju, obrađuju te ponovno javljaju u vizualnom obliku u najvećoj količini od oko 90%. Također vizualno-simboličko mišljenje se veže direktno na nesvjesna stanja i procese, radi područja na kojem je smješten vizualni korteks u mozgu, pa iz toga proizlazi da bi ove tehnike trebale imati izravno terapijsko djelovanje. Kod ovih je tehnika važno i da su

jednostavne i razumljive svima bez obzira na dob i druge razlike među ljudima pa su stoga i vrlo primjenjive. Kada se radi s djecom postoji više metoda rada čija je svrha da se djetetu kroz komunikacijski proces pruži potpora kako bi ono slobodno svoje unutarnje stanje otvorilo i simboliziralo kroz likovnost. Dijete kroz to proširuje svoje likovne sposobnosti i osjećaj za umjetnost te spoznaje i oblikuje sebe.

- *Terapija glazbom* – ima dva glavna cilja, a to su rehabilitacija i/ili razvijanje pozitivnih odnosa između pojedinaca ili grupa te pomaganje osobama s emocionalnim poteškoćama sa ciljem razvijanja pozitivne slike o sebi. Glazba se u terapiji može slušati, ali se može koristiti i kao sredstvo izražavanja. Terapija glazbom vrlo je dobro prihvaćena kada se primjenjuje kod djece jer djeca vole pjevati i izražavati se putem glazbe što pozitivno utječe na razvoj samokontrole, a i odlično je sredstvo izražavanja emocija, stanja, raspoloženja i spoznaja do kojih dolaze. Glazba u svakom obliku ima pozitivno terapijsko djelovanje jer ne iziskuje otvaranje pred drugima, tjelesni kontakt ili natjecanje.
- *Terapija pokretom i plesom* – kod procesa terapije plesom nastoji se kod osoba s emocionalnim ili tjelesnim oštećenjem osvijestiti, reintegrirati i unaprijediti slika o sebi, umijeće neverbalne komunikacije te kvaliteta i raspon emocija. Osnovne faze kroz koje se prolazi prilikom terapije su zagrijavanje, osvještavanje vlastite tjelesnosti, komunikacija u grupi i plesovi. Analiza problema koje osoba ima dijagnosticira se kroz postupak analize pokreta gdje se promatra način izvođenja određenih pokreta – geste, balans, skok, okret i opseg pokreta te savijanje, izokretanje i ispruživanje tijela.
- *Dramski izrazi* – drama se temelji na prepričavanju događaja, ritualima, izmišljenim pričama i bajkama. U dramskom izrazu, osoba predstavlja odnosno igra svoj problem, u što uključuje druge sudionike koji igraju ljude (koji nisu prisutni) iz problematike prve osobe. Bez obzira na vrijeme kada je problem nastao ili da li se tek očekuje njegov nastanak, situacijska problematika se odvija i razrađuje sada i ovdje. Pet elemenata od kojih se sastoji su spontanost, dramatski problem ili situacija, emocionalne veze glavne osobe s osobama „na daljinu“, katarza odnosno izazivanje snažnih osjećaja koji se zatim olakšavaju te uvid odnosno osvještavanje stvari koje su prije bile nepovezane. Glavne faze

dramskog izraza su uvodna događanja, uživanje, uključivanje publike i izlazna događanja. Dramski izraz potrebno je postepeno razvijati na radionicama kako bi se sudionici postepeno prilagodili složenim dramskim izrazima.

6.2. Biblioterapija

Pojam biblioterapije dolazi iz grčkog gdje se spajaju termini *biblion*-knjiga i *therapeia*-liječenje. Prvi je taj pojam upotrijebio Samuel Crothers 1916. godine. Biblioterapija se razvila iz bogate knjižničarske tradicije u kojoj su se knjige preporučivale za pojedine brige i probleme korisnika. Snažno i blagotvorno djelovanje čitanja poznato je od davnina iako se tek u dvadesetom stoljeću javila ideja o fenomenu povezivanja utjecaja čitanja na mišljenje i ponašanje čovjeka. Definicija koja je službeno prihvaćena 1966. godine navodi slijedeće: „*Biblioterapija je upotreba biranih materijala za čitanje u terapeutske svrhe, u medicini i psihijatriji također. To je vođenje do rješavanja osobnih problema kroz direktno čitanje*“ (Bašić, 2011; str. 15; prema Webster's Third International Dictionary). Važno je napomenuti kako se uz biblioterapiju javlja i pojam *poetske terapije* ili *interaktivne biblioterapije*. Biblioterapija, koja se nekad primjenjivala u knjižničarskoj praksi, nije imala u planu diskusiju o čitateljevima reakcijama na tekst, odnosno bila je lišena interaktivnog dijaloga ili procesa, dok je dijalog značajan dio poetske terapije (Bašić, 2011). Sabljak (2013) navodi kako se „*biblioterapijom danas smatra svako planirano i unaprijed pripremljenu upotrebu književnih djela, bilo koje vrste.*“

Bašić (2011; str. 18-19) u svojem djelu navodi kako su uz glavni cilj izazivanja promjene u biblioterapiji specifični slijedeći ciljevi:

- „*Povećati samorazumijevanje i ispravno samoopažanje;*
- *Povećati osjetljivost za interpersonalne odnose;*
- *Osvijestiti životnu orijentaciju;*
- *Razviti kreativnost i samoizražavanje;*
- *Ohrabriti pozitivno mišljenje i kreativno rješavanje problema;*
- *Ojačati komunikacijske vještine, osobito vještine slušanja i govorenja;*
- *Ujediniti različite aspekte osobnosti zbog psihičke cjelovitosti;*

- *Osloboditi presnažne emocije i osloboditi od napetosti;*
- *Pronaći novo mišljenje kroz nove ideje, uvide i informacije;*
- *Pomoći sudionicima da osjete oslobađajuće i izlječujuće kvalitete ljepote.“*

Iako se biblioterapija najčešće koristi u kliničkim uvjetima, kao pomoćna metoda u psihoterapiji koju provode psihijatri i psiholozi za tretman psihičkih poremećaja, Bašić (2011) navodi kako se biblioterapija može razmatrati u nekoliko oblika:

- *Razvojna interaktivna biblioterapija* - prema kojoj se radi sa zdravom populacijom djece, odraslih te se literatura i kreativno pisanje koriste za osobni rast i razvoj u institucijama poput škola, knjižnica, doma zdravlja i rekreativnih centara.
- *Klinička interaktivna biblioterapija* – kreativno pisanje i literatura koriste se za osobni razvoj i razvoj zdravlja u zajednicama i centrima za mentalno zdravlje te psihijatrijskim ustanovama.
- *Kreativno pisanje* – kod kreativnog pisanja osoba je usmjerena na samostalni kreativni rad sa ciljem samospoznaje. Osoba otkriva svoje potrebe kroz upotrebu različitih žanrova.

Biblioterapija se u svojoj osnovi bazira na psihoanalitičkoj teoriji. Sabljak (2013) navodi kako čitatelj, bilo dijete ili odrasla osoba, prilikom vođenog čitanja prolazi kroz slijedeće procese;

- *Identifikacija* – ovaj je proces najvažniji kod vođenog čitanja jer se na njega nadovezuju ostali procesi. Kod njega je bitno da se čitatelj može poistovjetiti odnosno identificirati s likovima o kojima čita. Djeca su vrlo uspješna u ovom procesu jer vrlo lako identificiraju s likovima i uključe u priču te kroz doživljavanje emocija koje se pobuđuju u njima putem čitanja „*proširuju mehanizme sučeljavanja sa stresom i opasnošću*“.
- *Projekcija* – kod ovog se procesa čitatelj zajedno sa svojim emocijama projicira u lik i kroz njegove „oči“ ispituje svoje stavove i moguće reakcije drugih ljudi. Ovaj je proces siguran način da čitatelj ispita svoje i tuđe moguće reakcije i rješenja problema bez da se izlaže kritici drugih.

- *Katarza* – kod procesa katarze čitatelj putem dijeljenja osjećaja s identificiranim likom može doći do „*emocionalnog olakšanja i rasterećenja*“.
- *Uvid* – proces uvida javlja se kada čitatelj uz pomoć konfliktnih situacija u priči „*dolazi do uvida koji mu pomaže riješiti vlastiti problem*“.

Iako se biblioterapija za liječenje psihičkih poremećaja najčešće koristi u klinikama, ona se može koristiti preventivno i kao oblik rekreacije kod većeg broja ljudi. U tom slučaju to najčešće provode knjižničari, samostalno ili u timu te se ono naziva ciljano odnosno vođeno čitanje.

Kako je ipak biblioterapija u svojoj osnovi bazirana na psihoanalitičkoj teoriji, knjižničar koji provodi ovakve programe trebao bi se dodatno educirati na tome području, ukoliko nije po struci i psihijatar odnosno psiholog, ili može raditi u multidisciplinarnom timu.

Prilikom vođenja biblioterapijske radionice za djecu, obrađuju se teme čije su arhetipske vrijednosti suprotstavljene, dobro i loše koje nastojimo prevladati kao na primjer: „*snaga-nemoć, smisao-besmisao, povjerenje-sumnja, blagost-srdžba, sigurnost-strah, nedužnost-krivnja, radovanje-tugovanje, pjesništvo života i smrti, pravda-osveta, cilj-budućnost, ljubav- prijateljstvo*“ (Sabljak, 2013). Radionica se započinje psihološkim igrama odnosno opuštanjem i maštanjem gdje se putem vizualizacije i pripreme za čitanje nastoji sudionika isključiti iz vanjskog svijeta. Kada se odredi tema i cilj čitanja, slijedi razgovor o osobnim iskustvima vezanim uz temu, a voditelj taj razgovor potiče prikladnim pitanjima kako bi se tema što više otvorila i kako bi se svi sudionici uključili. Zatim se čita ulomak iz dijela nakon kojeg slijedi razgovor o pročitanoj. Ovdje se nastoji potaknuti osvješćivanje stavova i reakcija te načini na koje se pristupa problematici o kojoj se govori kao i pronalaženje mogućnosti njenog razrješavanja. Prilikom rada s djecom tada nakon čitanja ulomka iz dijela i razgovora o pročitanoj može slijediti pisanje poruka liku iz djela koje se kasnije čitaju te se zajednički sagledava problematika i nastoji uvidjeti njeno rješenje.

Iako se biblioterapiju odnosno knjigu ne može izjednačiti s lijekom ipak je važno imati na umu kako priče, bajke, basne, pripovijetke, poezija i romani mogu biti vrlo

učinkovito terapijsko sredstvo kada se pažljivo biraju i primjenjuju (Sabljak, 2013). Brojna su istraživanja pokazala kako se uz pomoć literature može snažno djelovati na različite probleme te su brojne mogućnosti u primjenjivanju biblioterapije poput: *„održavanja i jačanja zdravlja kod različitih zdravstvenih problema, kao što su ovisnost o drogama i alkoholu, poremećaj hranjenja, obiteljski problemi, psihička labilnost kod odraslih, posljedice pretrpljenog nasilja, maltretiranja i incesta, beskućništvo, onemogućenost u učenju i školovanju, posljedice pretrpljenog rata“* (Bašić, 2011; str. 19).

7. PRIMJERI DOBRE PRAKSE POTICANJA I PODUPIRANJA ČITANJA KOD DJECE

Svijest o važnosti čitanja, zbog prednosti koje ono nosi te snažnog djelovanja koje ono ima, sve više jača pa se stoga i u nas javlja sve više projekata i kampanja, praćenih brojnim radionicama. Ovakvim se projektima nastoji promovirati čitanje i upozoriti javnost na njegovu važnost. Njihovom se organizacijom nastoji potaknuti odgojno djelovanje s djecom i mladima bilo kod kuće ili u institucionalnom radu. Također se promiče i osmišljavanje i održavanje radionica s djecom i njihovim obiteljima. Tako se kroz obitelj, nastoji djeci od najranije dobi omogućiti pristup knjizi i pobuditi ljubav prema čitanju. Uz pomoć knjige se, dakle, može i ciljano djelovati na određenu problematiku u svim situacijama s kojima se djeca suočavaju u svakodnevnom životu. Ovakvi se programi već dugi niz godina odvijaju i izvan naše zemlje te pružaju dobar primjer i smjernice za daljnje planiranje razvoja programa, ali i uspostavljanje moguće suradnje. Uz takve se projekte promiče kultura čitanja djece, čitanja djeci i čitanja s djecom. Time se, dugoročno gledano, utječe na podizanje kulturne svijesti i obrazovne razine čitave zajednice. Brojni su programi pokrenuti i ostvareni kod nas ili su nastali u suradnji s drugim zemljama, a ovo su samo neki od njih:

- Projekt *Knjižnica širom otvorenih vrata*

Projekt je pokrenut od strane Knjižnica grada Zagreba sa ciljem poticanja čitanja, cjeloživotnog učenja te društvenog uključivanja odnosno inkluzije djece koja imaju poteškoće u razvoju te mladih i odraslih osoba s invaliditetom. U projekt su se uključile brojne udruge i institucije koje pomažu u njegovom održavanju i razvijanju. Pojedini programi projekta odvijaju se u svim knjižnicama u mreži dok se neki održavaju samo u određenim knjižnicama. Projektom su obuhvaćeni slijedeći programi;

- *Igraonica-pričaonica-maštaonica*

Ovaj program namijenjen je djeci starije predškolske dobi i mlađe školske dobi, koja imaju poteškoće s govorom, sluhom, pisanjem i čitanjem. Djeca koja imaju

teškoće biraju priče i slikovnice zajednički s drugom djecom te ih zatim listaju i čitaju, slušaju i gledaju te razgovaraju o doživljajima. Nakon toga imaju priliku da ono što su doživjeli u priči ili slikovnici izraze na kreativnim igrama kroz scenski ili likovni izraz. U programu se također nastoji pružiti pomoć roditeljima, nastavnicima i odgojiteljima djece sudionika za koje se pripremaju različiti korisni materijali.

Slika 1 – Likovna radionica s djecom i mladima. Dostupno na:
<http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecaImladez/ksov%20igraonica%204.jpg> (22.08.2013.)

Slika 2 – Scenski izraz s djecom. Dostupno na:
<http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecaImladez/ksov%20igraonica%203.jpg> (22.08.2013.)

- *Čitalački klub*

Ovaj je program namijenjen mladim i odraslim korisnicima s intelektualnim i tjelesnim invaliditetom te se odvija kroz radionice čitanja naglas i poticanja pismenosti. U klubu korisnici odabiru i čitaju kraće tekstove na glas nakon čega razgovaraju kako bi poboljšali razumijevanje teksta i razmijenili mišljenja. Nakon toga knjižničar im pomaže odabrati knjige za posudbu u skladu s njihovim mogućnostima i željama.

Slika 3 – Radionica čitalačkog kluba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecaImladez/ksov%20cit%20klub1.jpg> (22.08.2013.)

- *Kreativne radionice i kulturna događanja*

Program je namijenjen djeci s teškoćama u razvoju te mladim i odraslim osobama s tjelesnim i intelektualnim invaliditetom. Ovaj program odvija se kroz;

- *likovne radionice (slikanje, crtanje, kiparenje pod stručnim vodstvom);*
- *izložbe (sudjelovanje djece, mladih i odraslih kao autora, posjetitelja ili izvođača prigodnog programa na svečanosti otvaranja izložbi);*
- *književne susrete (susret i razgovor s književnikom);*
- *tribine (susrete i razgovore s drugim osobama s posebnim potrebama te ljudima iz javnog života);*
- *scenske predstave (gledanje predstave i razgovor s glumcima);*
- *kazališne radionice (odabir teksta, učenje uloga, izrada kostima i scenografije pod stručnim vodstvom, nastup).*

Slika 4 – Likovna radionica s korisnicima. Dostupno na:
<http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecai mladez/ksov%20kulturne%206.jpg> (22.08.2013.)

Slika 5 – Scenska predstava u knjižnici. Dostupno na:
<http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecai mladez/ksov%20kulturne%205.jpg> (22.08.2013.)

○ *Upoznajmo glazbene instrumente*

Program je namijenjen slijepoj i slabovidnoj djeci i mladeži. Odvija se kroz glazbeno edukacijske susrete na kojima se održavaju predavanja, razgovori s umjetnicima, koncerti i upoznavanje s instrumentima opipom. Također korisnike

se educira i potiče na korištenje računala za slijepu koja imaju specijalne dodatke – čitač ekrana, Brailleov redak i govornu jedinicu.

Slika 6 – Taktilno upoznavanje s glazbalom. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecaImladez/ksov%20glazbeni%203.jpg> (22.08.2013.)

o *Izrada taktilnih slikovnica*

Ovim se programom nastoji izraditi dovoljno slikovnica kako bi u svakoj knjižnici dijete sa oštećenim vidom opipom moglo „pročitati“ slikovnicu. Cilj je potaknuti na čitanje slijepu i slabovidnu djecu, ali i senzibilizirati osobe koje vide za tu problematiku. Knjižničari sami osmišljavaju slikovnice koje se zatim izrađuju sa članovima knjižnice.

Slika 7 – Izrada taktilne slikovnice u knjižnici. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecaImladez/ksov%20taktilne%20slikovnice%201.jpg> (22.08.2013.)

○ *Kolektivni posjeti knjižnici*

Ovaj program organizira kolektivne posjete knjižnici za članove udruga i polaznike centara za djecu. Mlade i odrasle s posebnim potrebama nastoji se upoznati s prostorom, građom i uslugama knjižnice. Uz to se organiziraju i programi predstavljanja knjiga, pričanja priča, kolektivnih upisa u knjižnicu, malih kvizova znanja i računalnih radionica te razgledavanja izložbi. Cilj je ovakvih posjeta upoznavanje s knjižnicom kao s ugodnim i sigurnim mjestom kojem mogu pristupiti sami ili uz podršku obitelji te dobiti odgovor na svoje obrazovne, informacijske, kulturne i druge potrebe.

**Slika 8 -Upoznavanje korisnika s knjižnicom. Dostupno na:
<http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecaImladez/ksov%20kolektivni%20posjeti.jpg> (22.08.2013.)**

○ *Volonterski rad osobe s posebnim potrebama*

U knjižnici Tina Ujevića provodi se program volontiranja osobe s posebnim potrebama kako bi ona dobila priliku uvida u rad knjižnice, ali i priliku da se uključi u zajednicu putem ravnopravnijeg sudjelovanja, a time i priliku za dostojanstvenije življenje.

- Projekt *Poticanje čitanja kroz učenje o toleranciji i nenasilju*

Projekt je podržalo Ministarstvo poduzetništva i obrta Republike Hrvatske u sklopu projekta Poduzetništvo u kulturi. Cilj projekta bio je stvaranje tradicije rada i prijateljstva s djecom te primjenjivanje znanja i psihološkog iskustva suradnika kroz rad s djecom. Prvi dio projekta sadržavao je kreativne radionice koje su se održavale u suradnji s Odjelom za djecu i mladež u Gradskoj knjižnici Zagreb koje su provodili stručni tim Naklade slap te knjižničarka Natalija Dragoja. U radionicama su sudjelovala djeca iz dječjeg vrtića Budućnost i prvog razreda Osnovne škole Ljubo Babić iz Jastrebarskog. Drugi dio odnosio se na poticanje dječjeg stvaralaštva na temu „Prijateljstvo i svađa“, a uključivao je nekoliko osnovnih škola.

- *Kreativne radionice poticanja čitanja kroz učenje o toleranciji i nenasilju*

Cilj radionica bio je kroz obradu tekstova prilagođenih djeci potaknuti čitanje i razvoj dječje kreativnosti. Obrađivale su se teme tolerancije, nenasilja te pozitivnog stava prema drugima. Radionice su se odvijale kroz čitanje priča i pjesmica i poticanja izražavanja djece kroz govor, pisanje ili likovnost. Ovaj dio projekta provodio se kroz sedam tematskih radionica;

- *Zajedništvo i suradnja* – djeca su kroz čitanje, igru i likovno izražavanje promišljala prijateljstva, suradnje i rješavanja sukoba. Kroz likovni dio radionice djeca su učila kako raditi u grupi tako što su u manjim grupama uz tehniku kolaža izrađivali radove.

Slika 9 – Likovni dio radionice i rad u grupi. Dostupno u zborniku radova.

- *Osjećaji vezani uz toleranciju i nenasilje*

Djeca su kroz priredbu sluša priču o snjegoviću u kojoj je prikazana i situacija rušenja snjegovića. Zatim su kroz igru mogla izraziti svoje osjećaje o pojavi nasilja u igri te zajednički promišljati na koji način prikladno riješiti situacije nasilja. Djeca razvijaju toleranciju te osvještavaju ozbiljnost koju nose njihovi postupci naspram drugih kroz prepoznavanje različitih vrsta emocija pomoću „smajlića“, osvještavajući vlastite emocije i povezujući ih s tuđima, uviđanjem kako njihovi postupci djeluju na druge te kroz nalaženje nenasilnih rješenja u sukobima. U likovnom dijelu radionice su kroz zajedničko izrađivanje snjegovića djeca razvijala sposobnost zajedničkog rada i suradnje.

Slika 10 - Prepoznavanje emocija kroz bojanje „smajlića“. Dostupno u zborniku radova.

- *Izgradnja samopouzdanja i samopoštovanja*

Djeca su se kroz priču upoznala s različitim superjunacima kao i sa značenjem pojma superjunak. Približile su im se dobre osobine superjunaka te se nastojalo istaknuti i promišljati kako svatko od nas može biti superjunak pomažući drugim ljudima. Ono što junake iz ovih priča čini velikima su dobrota i hrabrost koje ih vode u njihovim postupcima, a ne oružje. Tema likovnog dijela radionice bio je „Da sam ja superjunak“ pa su djeca kreativno izrazila kako svatko može postati superjunak.

- *Drugi i ja – naš odnos u zrcalu*

Uz pomoć priče o ogledalu djeca su osvještavala da se svi ponekad osjećaju sretnima, znatiželjnima, tužnima, preplašenima i zabrinutima i da se ono što

osjećamo može vidjeti na našim licima. Učila su i da to možemo vidjeti na drugim ljudima promatrajući ih „kao u ogledalu“ pa su tako učila prepoznati i tuđe osjećaje. U likovnom dijelu radionice djeca su u pripremljenim okvirima „ogledala“ crtala svoj odraz i opisivala svoje osjećaje.

Slika 11 – Crtež vlastitog odraza i osjećaja djevojčice Laure. Dostupno u zborniku radova.

- *Rješavanje sukoba*

Kroz priču o mudroj lisici i njenim izrekama djeca pronalaze brojne nenasilne načine rješavanja problema, konflikata i sukoba s kojima se mogu susresti u životu. Svaka izreka je primjenjiva i može pomoći kada se pronađu u konfliktnoj situaciji. Tako su djeca dobila i primjere mogućih konfliktnih situacija s roditeljima, braćom i sestrama te prijateljima pa su uz savjete mudre lisice pronalazila mirna rješenja. Na likovnom dijelu radionice izrađivale su se lutkice koje se stave na prst. Pomoću tih lutkica se može nastaviti, kroz igru, uvježbavanje rješavanja konfliktnih situacija.

Slika 12 – Primjer rješenja moguće konfliktne situacije. Dostupno u zborniku radova.

- *Prihvatanje različitosti*

O sličnostima i različitostima među ljudima djeca su učila kroz razgovor, nakon čitanja pjesmice Antuntun, o dječaku koji se ponašao različito od druge djece. Zatim su, kroz uživljavanje u uloge različitih životinja, imala mogućnost osvijestiti da iako svi izgledaju, misle, osjećaju i ponašaju se drugačije, zapravo vrijede te zaslužuju ljubav i prijateljstvo. Stoga je zaključeno kako je potrebno da se svi međusobno uvažavamo, dogovaramo, poštujemo i stvaramo. U likovnom su dijelu radionice djeca sebe zamislila kao neku određenu životinju nakon čega se razgovaralo o međusobnim sličnostima i razlikama.

- *Plemenitost, pomaganje*

Tema razgovora s djecom bila je na koje načine si ljudi mogu međusobno pomagati pri čemu su ona iznosila vlastita iskustva pomaganja svojoj obitelji i prijateljima. Zatim su u likovnom dijelu djeca crtala livadu prijateljstva zajedno i zajedničkim su trudom kroz svoj doprinos livadu učinili ljepšom i veselijom.

Slika 13 – Zajednički rad na crtežu livade. Dostupno u zborniku radova.

○ *Poticanje dječjeg stvaralaštva kroz temu „Prijateljstvo i svađa“*

U drugom dijelu projekta mogli su sudjelovati svi učenici osnovnih škola u Republici Hrvatskoj kroz natječaj koji je poslan na e-mail adrese škola. Temu „Prijateljstvo i svađa“ su djeca, iz nekoliko osnovnih škola koje su se odazvale, mogla obraditi kroz priče, pjesme, sastavke i crteže sa čime su se uključila i u stvaranje dječjeg zbornika, a neki su radovi bili i nagrađeni.

Slika 14 – Crtež na temu prijateljstva djevojčice Laure, 1r. Dostupno u zborniku radova.

- „Čitaj mi!“ – nacionalna kampanja za poticanje čitanja kod djece

Slika 15 – Plakat kampanje. Dostupno na: http://www.teklic.hr/wp-content/uploads/2013/06/rsz_default.png.

„Čitaj mi“ je prva nacionalna kampanja koja nastoji potaknuti čitanje djeci naglas od rođenja te ga ugraditi u svakodnevno druženje roditelja i djece. Kampanju su pokrenuli Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskoga knjižničarskog društva, Hrvatsko pedijatrijsko društvo, Hrvatsko čitateljsko društvo, Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti i UNICEF Hrvatska, pod pokroviteljstvom Ministarstva socijalne politike i mladih. Kampanja će se provoditi putem plakata i letka koji su postavljeni u knjižnicama, pedijatrijskim ordinacijama, rodilištima i domovima zdravlja, a pojedine knjižnice dijelit će informativno-edukativne pakete za novorođenčad i njihove roditelje u rodilištima. UNICEF Hrvatska će u Karlovačkoj, Sisačko-moslavačkoj i Virovitičko-podravskoj županiji, sa ciljem proširenja i na ostale županije, podržati podjelu slikovnica „Gledaj ova mala slatka lica“ kojim će prethoditi zajedničko čitanje roditelja, djece i pedijataru. Kampanju podržava i Prvi program Hrvatskoga radija svojom emisijom "Priča za laku noć" koja će se sadržajem i trajanjem prilagoditi najmlađoj djeci. Poruka kampanje roditeljima jest da je dovoljno samo 15 minuta dnevno čitanja djeci naglas da bi se kod njih probudila ljubav prema knjizi, ali i stvorili preduvjeti za bolji uspjeh u školi te je

stoga u sklopu kampanje napravljena i web stranica www.citajmi.info na kojoj se mogu pronaći sve korisne informacije.

- *Čitamo mi, u obitelji svi - nacionalni projekt poticanja čitanja kod učenika trećih razreda osnovnih škola*

Slika 16 – Logotip projekta. Dostupno na: http://os-vukomerec-zg.skole.hr/upload/os-vukomerec-zg/images/static3/1071/Image/Logotip_Citamo_mi_u_obitelji_svi.gif.

Cilj projekta je istaknuti važnost svladavanja tehnike čitanja kod učenika kao preduvjeta za njegovo daljnje cjeloživotno učenje, kao i na važnost koju roditelji imaju kao uzori u procesu čitanja te važnost školske knjižnice koja kao informacijski centar škole promiče kulturu čitanja. Cilj je također nabava knjiga po povoljnim cijenama za školske knjižnice koje su izvan područja lektira. Projekt je pokrenula Hrvatska mreža školskih knjižničara. Projektom se želi postići razvijanje čitateljskih navika kod učenika i ljubav prema čitanju kako bi čitajući kvalitetnije provodili slobodno vrijeme i razvili interes za knjigu. Roditeljima se žele prezentirati načini kako uz pomoć kojih mogu svojoj djeci pomoći razviti vještinu čitanja. Također se roditelje nastoji potaknuti na suradnju sa školom i knjižnicom i uključiti ih u njihove konkretne aktivnosti.

- *Čitajmo im od najranije dobi – projekt Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskoga knjižničarskog društva*

Slika 17 – Letak projekta - za roditelje. Dostupno na:
<http://www.kgz.hr/UserDocsImages/gradska/djecaImladez/letak%20citanje%20djeci%20roditelji-2.jpg>.

Glavni cilj projekta jest informiranje i educiranje odgojitelja i roditelja vezano uz područje ranog čitanja djeci te izbor kvalitetne literature za djecu. Autorice projekta su mr. sc. Ivanka Stričević i Hela Čičko. Projekt se odvija kroz predavanja i radionice za odgojitelje u dječjim vrtićima te se mogu priključiti i roditelji. Roditelje se nastoji upoznati s najnovijim znanstvenim spoznajama na području čitanja te razvijanja pismenosti kod djece od najranije dobi. Također ih se želi upoznati s projektima u svijetu čiji je cilj edukacija roditelja da potiču razvijanje rane pismenosti kod djece te davanje prijedloga što i na koji način da čitaju djeci od najranije dobi. Polaznike projekta također se redovno upoznaje s najnovijim kvalitetnim slikovnicama koje izlaze na našem tržištu.

8. ZAKLJUČAK

Kada govorimo o pričama i njihovoj primjeni u radu s djecom neophodno je promisliti o širokom spektru pozitivnih utjecaja koji one nose. Priče nude odličan način povezivanja s djecom, pomažu kod usvajanja novih znanja, a također pomažu i kod ostvarivanja brojnih odgojnih zadataka. Odgojem kroz priče može se utjecati na razvoj dječje osobnosti od vrlo rane dobi. Osnova odgoja leži u učenju razlikovanja dobra i zla, razvijanju svijesti i upravljanju vlastitim mislima, osjećajima i ponašanjem pa tako i u djelovanju u skladu s njima.

Na odgoj u ranoj dobi najviše utječe obitelj u kojoj dijete provodi najviše vremena dok se kasnije u to uključuje i zajednica. Utjecaj obitelji važno je istaknuti jer su mnoga istraživanja pokazala kako se dječje sposobnosti u najvećoj mjeri razvijaju u djetinjstvu. Ako se to zanemari, kasnije isto teško može biti nadoknađeno. Također i usvajanje navika, interesa za učenje i želje za usvajanjem novih znanja dolazi od obitelji pa je potrebno upravo obitelj poticati na rad s djecom i pružanje dobrog primjera kroz vlastito ophođenje. Uloga obitelji u razvoju dječje pismenosti i čitalačkim navikama u prošlosti je često bila podcijenjena no s obzirom na nova saznanja važno je da stručnjaci u svome radu djeluju u skladu s njima, a također i da obiteljima pruže podršku te ih usmjeruju u uspješnom ostvarivanju odgojnih ciljeva.

Knjižnica i knjižničari kao stručnjaci na području pismenosti moraju uspostaviti pozitivnu suradnju s roditeljima jer su oni posrednici između djece i knjižnice. Na taj način knjižnice ostvaruju nova članstva, ali i pomažu u učvršćivanju ljubavi prema knjizi i razvijanju pozitivnih stavova prema knjižnici pri čemu raste vjerojatnost da se i, kada odrastu, djeca nastave koristiti uslugama knjižnice. Nekada se suradnja s roditeljima temeljila samo na davanju informacija te izdavanju knjiga na pultu no danas se roditelje mora nastojati uključiti u rad kroz brojne programe putem kojih se pruža podrška kroz savjetodavni rad, predavanja, zajedničke aktivnosti u izravnom radu s djecom i slično. Knjižnica nosi vrlo važnu ulogu u promicanju kulture čitanja i poticanju učenja te spada u ustanove izvanobiteljskog odgoja. Svoje odgojne potencijale ostvaruje kroz pristup, sadržaje i metode rada kojima se služe njezini djelatnici, knjižničari. Dječji knjižničar te potencijale može ostvarivati kroz brojne aktivnosti kao

što su pričanje priča, razgovori o knjigama, kreativnih radionica na određenu temu i drugo. Također, za rad s djecom potrebno je kontinuirano raditi na vlastitom usavršavanju knjižničara i razvoju kompetencija poput poznavanja i prosuđivanja literature za djecu kako bi znao predložiti kvalitetnu literaturu u svakoj situaciji.

Kreativne radionice u knjižnici imaju terapijsko i odgojno djelovanje i mogu biti usmjerene na razne problematike, odnosno ciljeve. Pri tome je važno jasno odrediti što se želi postići, s kime se radi i kakve su njihove mogućnosti pa u skladu s time strukturirati rad i pristup. U knjižnici se mogu primjenjivati različite ekspresivne tehnike bazirane na književnim djelima. Jedna od njih je i biblioterapija koja se razvila iz knjižničarske tradicije preporučivanja knjiga za različite probleme i brige korisnika. Knjižničari koji se bave biblioterapijom, odnosno vođenim čitanjem, moraju se dodatno educirati ukoliko nisu psiholozi po struci ili se mogu udružiti i raditi u multidisciplinarnim timovima. Nekad biblioterapija nije uključivala razgovor o spoznajama čitatelja kroz čitanje djela no danas se organiziraju kreativni susreti koji se temelje na ciljanom čitanju i dijalogu te se nazivaju još i poetska terapija. Kada se pravilno primjenjuju i biraju priče one mogu biti učinkovito terapijsko sredstvo i mogu pozitivno djelovati na različite probleme.

Sadržaj priča za djecu potrebno je birati u skladu s njihovom dobi, stupnjem razvoja i mogućnošću razumijevanja. Biranje sadržaja mora biti planirani proces prilagođen dječjim mogućnostima, a nikako prepušten slučaju, jer se kroz sadržaj podupire i usmjerava dječji razvoj, čime se ostvaruju i odgojni ciljevi. Preko priča djeca upoznaju svijet, dobro i zlo s kojim se u njemu mogu susresti, različitosti i sličnosti među ljudima, njihove osobine i emocije te mnogo drugih stvari s kojima će se susretati u životu. Priče se mogu interpretirati čitanjem, pripovijedanjem ili kombinacijom čitanja i pripovijedanja, a što se odabire ovisno o situaciji i djelu koje se prenosi. Isto tako, kroz interpretaciju priča djeca uče slušati drugu osobu, razvijaju mišljenje i vježbaju pamćenje, usvajaju pojmove i pravilan govor, slijed riječi u rečenici i drugo. Kada se obrađuje sadržaj koji je djeci nov važno je razgovarati o djelu nakon čitanja kako bi se utvrdilo dječje razumijevanje sadržaja, pomoglo pri razumijevanju te kako bi ona imala prilike izraziti vlastito mišljenje i osjećaje vezane uz poruku koja se sadržajem željela prenijeti.

Priče mogu poslužiti kao poticaj za usvajanje temeljnih ljudskih vrijednosti poput poštovanja drugih ljudi, prihvaćanja različitosti, jednakovrijednosti spolova, solidarnosti, samopoštovanja, osjećaja odgovornosti...

Danas svijest o važnosti čitanja, zbog njegovih mnogobrojnih pozitivnih utjecaja i snažnog djelovanja, sve više raste. Diljem svijeta se organizira sve više projekata kojima se javnost upozorava na važnost čitanja i razvijanje kulture čitanja djece, čitanja s djecom i čitanja djeci. Organizacijom projekata nastoji se promovirati čitanje, potaknuti na odgojno djelovanje s djecom kod kuće i u institucijama. Također, promiče se organizacija različitih radionica kojima se pomaže djeci i njihovim obiteljima. Čitanje nije samo navika, ono je i vrlina, a njegova blagotvorna djelovanja poznavali su i stari Grci koji su nad ulazima knjižnica stavljali natpise „Mjesto za ozdravljenje duše“. Čitanjem i pričama može se mnogo pomoći djeci u razvoju i obogatiti njihov život, a čime se na kraju razvija i obogaćuje čitava zajednica.

POPIS KORIŠTENE LITERATURE

Barath, A.; Matul, D.; Sabljak, Lj. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.

Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija. Zagreb : Hitra produkcija knjiga d.o.o., 2011.

Crnković, M. Sto lica priče : antologija dječje priče s interpretacijama. Zagreb : Školska knjiga, 1987.

Čičko, H. Knjižnica širom otvorenih vrata. Dostupno na:
<http://www.kgz.hr/default.aspx?id=5993>. (22.08.2013.).

Čitajmo im od najranije dobi. *Hrvatsko knjižničarsko društvo*.
http://www.hkdrustvo.hr/hr/projekti/citajmo_im_od_najranije_dobi. (19.08.2013.).

Čitaj mi!. *Hrvatsko knjižničarsko društvo*. (11.04.2013.). Dostupno na:
http://www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/545/. (19.08.2013.).

Grgić, B. O značenju bajki i dječjih priča. // Nova Akropola. 7. Dostupno na:
<http://www.nova-akropola.hr/Clanci/Razno/Detail.aspx?Sifra=2175>. (12.08.2013.).

Jusić-Sofić, M. Značaj i uloga dječije književnosti u odgoju djece. Dostupno na:
<http://buziminfo.ba/live/zdravlje2/572-znacaj-i-uloga-djecije-knjizevnosti-u-odgoju-djece>. (15.08.2013.).

Kurtović, D. Čitamo mi, u obitelji svi: nacionalni projekt poticanja čitanja kod učenika trećih razreda osnovnih škola. // HKD novosti. 59, (2013.). Dostupno na:
<http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/683>. (19.08.2013.).

Martinović, I.; Stričević, I. Kompetencije dječjih knjižničara: koliko poznaju literaturu za svoje korisnike. (02.10.2012.). *Hrvatska znanstvena bibliografija*. Dostupno na:
<http://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=595996>. (10.08.2013.).

Peteh, M.; Duš, M. Priče za najmlađe : priručnik za odgajatelje u dječjim vrtićima. 2. izd. Zagreb : Školska knjiga, 1980.

Pintarić, A. Etika i estetika u bajkama Damjanovo jezero Ante Gardaša. // Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež : zbornik. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1998. Str. 82-94.

Pokretanje kampanje: U Hrvatskoj kreće prva nacionalna kampanja "Čitaj mi!", posvećena poticanju čitanja naglas djeci od rođenja, (2013.). Dostupno na:
<http://www.citajmi.info/kampanja/>. (22.08.2013.).

Poticanje čitanja i učenje o temama tolerancije i nenasilja : kreativne radionice i zbornik dječjih radova / uredila Valentina Ružić. Jastrebarsko : Naklada slap, 2013. Dostupno na:

<http://www.nakladaslap.com/public/docs/knjige/Poticanje%20%C4%8Ditanja%20i%20u%C4%8Denje%20o%20temama%20tolerancije%20i%20nenasilja%20-%20Naklada%20Slap.pdf>. (23.08.2013.).

Puljak, A. Biblioterapija: Knjigom do zdravlja. (23.04.2012.) Dostupno na: http://www.stampar.hr/Biblioterapija_04_2012. (14.08.2013.).

Sabljak, Lj. Uvod u biblioterapiju. // HKD novosti. 59, (2013.). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/677>. (19.08.2013.).

Smjernice za knjižnične usluge za djecu : knjižnične usluge za djecu - važnije no ikada za djecu i njihove obitelji diljem svijeta / IFLA [i.e. International Federation of Library Associations and Institutions], Sekcija za djecu i mladež. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Stričević, I. Suradnja s roditeljima u dječjoj knjižnici : mogućnosti i perspektive. // Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja. 4, 4/5(18/19) (1995), str. 587-599.

Stričević, I. Uloga knjižnice u obrazovanju roditelja. (27.06.2012). *Hrvatska znanstvena bibliografija*. Dostupno na: <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=585097>. (12.08.2013.).

Težak, D.; Čudina-Obradović, M. Priče o dobru, priče o zlu : priručnik za razvijanje moralnog prosuđivanja u djece. 3. izd. Zagreb : Školska knjiga, 2005.

Tibljaš, V. Rad s djecom i mladima u školskoj i narodnoj knjižnici. (04.03.2009.). Dostupno na: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/d/d8/Rad_s_djecom_i_mladima_u_%C5%A1kolskoj_i_narodnoj_knji%C5%BEnici_-_Verena_Tiblja%C5%A1.pdf. (13.08.2013.).

Vokić, Lj. Naputak o obvezama, programu i normativu rada stručnog suradnika knjižničara u osnovnoj i srednjoj školi – program rada stručnog suradnika knjižničara. (17.12.1996.). Dostupno na: http://druga.skole.t-com.hr/knjiznica/Naputak_Ljilje_Vokic.htm. (16.08.2013.).

Zdenković, R. Odgojni stilovi roditeljstva. (30.08.2012.). Dostupno na: <http://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/izazoviroditeljstva/odgojni-stilovi-roditeljstva/>. (17.08.2013.).